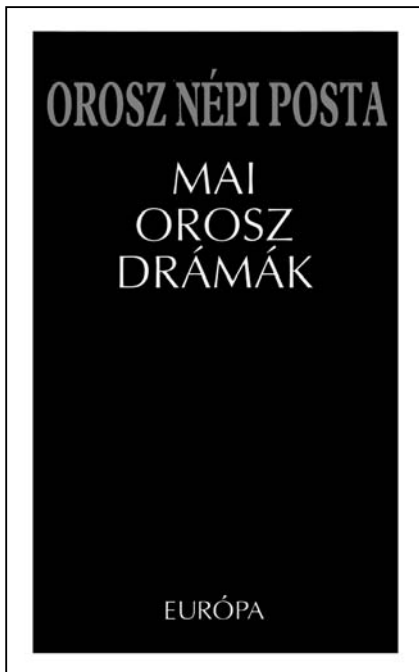

BÁN ZOLTÁN ANDRÁS

Elszalasztott esély

■ OROSZ NÉPI POSTA ■

Jól ismerjük a klasszikus orosz dráma-irodalmat, Csehov háziszerezőnek számít Magyarországon, Shakespeare mellett feltehetően őt játsszuk a legtöbbet manapság. De Gogol vagy Gorkij sem panaszkodhat, Bulgakov szintén állandóan műsoron van, és még a ritkán színre kerülő Puskin drámai főműve, a Borisz Godunov is emlékezetes rendezést kapott Kovalik Balázstól nemrég. Nem ismerjük viszont az újabb orosz, posztszovjet drámát. A most kiadott kötet pótolhatná a mulasztást, mert mi tagadás, okításra szorulunk e téren. Nagy érdeklődéssel vártuk a folytatást, az új termost a klasszikusok után. Komoly volt tehát az esélye (és természetesen a felelőssége is) a „Zavarka Szlavista Műhely” elnevezésű csapatnak, amikor a saját fordításában és jegyzeteivel asztalunkra tette ezt a hat darabot tartalmazó kötetet.

Elmulasztották a lehetőséget. Mert ugyan mit is kezdhethénk az utószó efféle mondataival, hogy „a szó szoros értelmében vett fiatal orosz drámairodalom és színház képviselőinek (Alekszandr Rogyionov, Vagyim Levanov) figyelme már teljes egészében a mában élő ember felé irányul, aki belsőleg igen komoly változáson megy keresztül”? Ez paródia? Vagy egy igyekvő bölcsészhallgató szemináriumi dolgozatából vették a mondatot? Arról nem szólva, hogy olyan szerzőket említenek, akiktől nem szerepel mű a kötetben – az utószóban egyébként is hemzsegnék az ilyen nevek. Na jó, tudjuk, egy válogatás mindig kompromisszumokra kényszerül.

Akkor nézzük a válogatás szempontjait. „Kötetünkbe az oroszországi színházi élet olyan ünnepektől szerzőinek darabjait igyekeztünk összeválogatni, akiknek a neve Magyarországon sem teljesen ismeretlen.”

Aztán persze kiderül, hogy a hatból mindössze két írótól játszottak eddig nálunk. Az utószó folyvást mindenféle fesztiváldíjas darabokat meg szerzőket emleget, de hát kit érdekel ez? Venyegyikt Jerofejev soha semmilyen fesztivált nem nyert, de a *Walpurgis-éj* című drámája mégis kenterbe veri az összes itt olvasható darabot. Persze, ő már halott, ezért nem is kerülhetett be a könyvbe.

A jegyzetek ugyancsak siralmasak. A darabok úgynevezett interpretációja egyrészt fölösleges – miért nem gondolkozhat egyedül a szerencsétlen olvasó? –, másrészt nevetséges és semmitmondó. „A darab nyomasztó hangulatát Isten hiánya adja, amely a fiú körül ahhoz hasonló vákuumot teremt, mint amilyen például Dosztojevszkij *Ördögök* című regényének alakjait veszi körül” – írják például Vaszilij Szigarjev művéről. Na igen. Ugyanez elmondható bármilyen újabb irodalmi termékről. Magam megelégedtem volna néhány életrajzi adattal, ténnyel, és elismerem, ebben nem szűkölködnek a jegyzetek. Más jó azonban nem mondható el róluk.

Mármost a lényeg: miféle képet ad ez a válogatás az újabb orosz drámáról? A legszembeötlőbb vonás a küzdelem a tradícióval. Két dráma is közvetlenül a nagy hagyományra reflektál, és ez persze természetes egy ilyen roppant örökséggel bíró irodalomban. Borisz Akunyint legkivált a roppant szellemes Fandorin-regények, e nagyszerű krimiparódiák prózaírójaként ismerjük magyarul. Ezúttal sem tagadja meg magát, Csehov *Sirály* című alapművét értelmezi újra a bűnügyi regények módszereivel. Agatha Christie szelleme lebeg a darab felett, melyben mindenki elkövethette a tettet abban a bizonyos zárt térben. Az eredeti, csehovi zárójelenet után belép Dorn (önértelmezése szerint a von Dorn család sarja, melyből aztán a nyomozó Fandorin is ered), és megkísérli bebizonyítani, hogy Trepljov nem öngyilkosságot követett el, hanem megölték. A kísérlet sikerül is ebben a könnyed kézzel, olykor sziporkázóan, olykor agyonizzadt homlokkal megírt kis igénytelenségben. Rendben, a drámaírói technika működik. De minek? A dolog se Csehovhoz, se semmihez nem ad hozzá semmit, egyik fülünkön be, a másikon meg szépen ki.

Hasonló színvonalú a kötetet záró mű: Mihail Ugarov *Ilja Iljics halála* című színművében Goncsarov *Oblomov* című regényét értelmezi újra. Ez csak a látszat, valójában az égvilágon semmit sem ad hozzá ehhez a remekműhöz, csak elsekélyesíti annak mélységeit, átfogó szellemiségét. A darabban egyetlen rendesen megírt alak sem szerepel, közhelygyűjtemény az egész, humortalanul, nehézkesen előadva. A jegyzet szerint Oblomovhoz képest a többi szereplő „csak fragmentum, így nyelvük is töredékes”. Mármost eltekintve attól, hogy töredékes nyelvvel még nem találkoztam, ebből a fordítás semmit nem érzékeltet; becsületszóra kell elhinnünk, hogy ez igaz. Egyébként is kérdéses, vajon miféle nyelviség rejlik a kötetben szereplő darabokban. Talán csak Szigarjev darabjában (*Gyurma*) érzékelhető valamiféle nyelvi eredetiség (hangsúlyozom, hogy nem olvasok oroszul, vagyis csak a fordítás alapján fogalmazok), persze ez nagyjából kimerül a káromkodásokban, de hát – Borgestől tudjuk – ennek is megvan a maga művészete.

Oleg Bogajev *Orosz népi posta* című egyfelvonásosa leginkább talán Samuel Beckett *Az utolsó tekercs* című művét utánozza, feltehetően szándéktalanul. Most a magányos hős, Zsukov nem magnófelvételeket készít, hanem leveleket ír magának. Az elidegenedés, bizony, bizony. Lakásáért II. Erzsébet és Lenin vetekszik, utóbbi lenne a groteszk elem a darabban. Jevgenyij Griskovec *A város* című színművében hasonló az életanyag, egy férfi elutazik a városból, nem tudja, hova, „csak innen el, anywhere out of the world”, mint már Baudelaire írta. Mi meg már több százszor olvastuk.

Ezt a reménytelenül szürke, ötletelen, közhelyekkel zsúfolt képet minimálisan színezi a már említett *Gyurma* című dráma, a könyv kimagaslóan legjobb műve. Filmszerű megoldásokkal tarkított, meglehetősen kegyetlen szöveg, melynek jellemző színi utasítása: „A két nő a vásznon az imént meggyilkolt férfit vizel.” A főhős, Makszim, ez az elárvult kamasz kétségbeesetten vergődik ebben a bestiális környezetben, csak a művészet vagy annak szárnalmas pótléka (a folytonos gyurmázás) kínál némi azilumot számára. Persze elbukik. Mindenki elkurvul, „minden elsötétül”. Vaszilij Szigarjev műve az egyetlen, melyben érzékelhető valami művészi szuverenitás, valamiféle egységes, nem közhelyes, hanem komolyan átélt látásmód.

Európa Könyvkiadó, 2005. Fordította, válogatta és az utószót írta: Bártfay Réka, Gyulafi Mónika, Jorgosz Baia, Molnár Angelika, Molnár Zsófia, Teller Katalin, Vári Erzsébet.